

ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์กูย: กรณีศึกษาหมอพื้นบ้าน 7 ราย ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

อาวุธ หงษ์ศิริ*[‡], เพชรน้ำผึ้ง รอดโพธิ์*, ศุภรัตน์ ดวนใหญ่[†], อัจฉรา แก้วน้อย[†]

* สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600

[†] สาขาวิชาเภสัชกรรมไทย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600

[‡] ผู้รับผิดชอบบทความ : tomawut@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพและบทบาทความรู้ภูมิปัญญาในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนชาติพันธุ์กูย ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ คัดเลือกหมอพื้นบ้านที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและมีประสบการณ์รักษานานกว่า 10 ปี แบบเจาะจงจำนวน 7 คน โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีระยะเวลาศึกษาเดือนมิถุนายน 2561 - มิถุนายน 2562 ผลการวิจัย พบว่า หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 5 คน หมอพื้นบ้านทั้งหมดประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรมทำนา หมอพื้นบ้านจัดกลุ่มเป็นหมอพิธีกรรมเป่าคาถา 4 คน หมอล่าพระอินทร์ และหมอดำยา พบหมอพื้นบ้านมีประสบการณ์การรักษานานกว่า 10 ปีขึ้นไป หมอพื้นบ้านมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชน โดยมีเหตุจูงใจที่สำคัญที่นำมาเป็นหมอพื้นบ้าน คือคนในครอบครัวหรือบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน มีความสนใจและมีจิตใจอยากช่วยเหลือผู้อื่น หมอพื้นบ้านนั้นได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษ อาจารย์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ กระบวนการรักษาอาศัยการสังเกตควบคู่กับการชั่งประวัติและตรวจร่างกาย การรักษาของหมอพิธีกรรมเป่าคาถา โดยการบริกรรมคาถาเป่าบริเวณที่มีอาการและใช้สมุนไพรในการทำยาพอกและน้ำมันทา หมอล่าพระอินทร์ จะเข้าทรงสื่อสารกับครูอาจารย์หรือผีจะร่ำเพื่อทำการรักษา และหมอดำยาให้การดูแลราคาตั้งครุภัณฑ์และหลังคลอด แนะนำใช้สมุนไพรต้มดื่มบำรุงน้ำนม ดื่มน้ำอาบ และนัดติดตามการรักษาจนผู้ป่วยอาการดีขึ้น ทำให้เป็นทางเลือกและที่พึ่งของชุมชนชาติพันธุ์กูยในด้านสุขภาพ

คำสำคัญ: หมอพื้นบ้าน, ภูมิปัญญา, ชาติพันธุ์กูย, สถานภาพ, บทบาท

Kui Ethnic Indigenous Healers' Wisdom: A Case Study of Seven Indigenous or Folk Healers in Prasat Subdistrict, Huai Thab Than District, Si Sa Ket Province

Arwut Hongsiri^{*†}, Petnumpung Rodpo^{*}, Supharat Duanyai[†], Atchara Kaewnoi[†]

^{*}Bachelor of Thai Traditional Medicine Science and Technology Bansomdejchaopraya Rajabhat University

[†]Bachelor of Thai Pharmacy Science and Technology Bansomdejchaopraya Rajabhat University

[‡]Corresponding author: tomarwut@gmail.com

Abstract

This qualitative study aimed to explore the status, roles and knowledge or wisdom in treating illnesses among indigenous or folk healers in Kui ethnic communities in Prasat subdistrict of Si Sa Ket's Huai Thab Than district. The study participants were seven folk healers purposively selected from those who had been recognized by the communities and had over 10 years of healing experience in the subdistrict. Data were collected using a questionnaire and in-depth interviews between June 2018 and June 2019, and then analyzed with descriptive statistics. The results revealed that, of all participants, five were male and two were female rice farmers. As folk healers, four were categorized as ritual blowing healers (moh phithikam pao khatha), and the rest were Phra-in folk-singing healers (mohlam phra-in) and traditional midwives or birth attendants. All of them were over 60 years old, had more than 10 years' experience, and were highly respected by community members. Their chief motives for being healers included having a family member or ancestor serving as a folk healer, interest in such healing practice, and public-mindedness. The indigenous knowledge has been passed down from ancestors, teachers, and supernatural events through observations, history taking and physical examinations. Blowing healers normally do the incantation and blowing at the affected site while applying a herbal poultice or medicated oil, whereas a Phra-in folk-singing healer usually performs a ritual singing or dance to communicate with their former teachers or a ghost in the healing process, and a traditional midwife provides pre- and post-natal care, gives advice on boiled herbal drinks (to promote breastfeeding) and herbal bath. After such healing practices, follow-up care is also provided until the clients' conditions improve. Such practices are regarded as alternative health care for the Kui ethnic communities.

Key words: indigenous or folk healer, wisdom or knowledge, Kui ethnic, status, role

บทนำและวัตถุประสงค์

ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านนั้นคู่คนไทยมาแต่ดั้งเดิม เป็นการดูแลสุขภาพตนเองและคนรอบตัวเพื่อการมีชีวิตสุขภาพที่ดี โดยการสังเกต ทดลองใช้ประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดความรู้ จนกลายเป็นรากฐานในการปฏิบัติเพื่อดูแลสุขภาพภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ใช้ดูแลสุขภาพที่สำคัญอีกศาสตร์หนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้รูปแบบวิธีการรักษาโรค

ได้ การแพทย์พื้นบ้านไม่เป็นที่นิยมเท่ากับการแพทย์แผนปัจจุบันแต่ยังไม่สูญหายไปจากสังคมไทย โดยหมอพื้นบ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนในชนบทตลอดมา เพราะความสัมพันธ์ระหว่างหมอพื้นบ้านกับชาวบ้านผูกพันกันด้วยความเชื่อในจิตสำนึกและความศรัทธาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้หมอพื้นบ้านยังคงมีบทบาทต่อสุขภาพของประชาชนมาจนถึงปัจจุบัน จากการรวบรวมข้อมูลทะเบียนหมอพื้นบ้าน

ที่สำรวจ หมอพื้นบ้านในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปรับบทบาท รูปแบบและวิธีการรักษา ถือว่าการรักษาเป็นการดูแลช่วยเหลือกันของครอบครัวและเครือญาติ บทบาทในการรักษาลดลงเหลือเพียงกลุ่มอาการโรคบางกลุ่มเท่านั้นและบทบาทการป้องกันโรคของหมอพื้นบ้านลดน้อยลงกว่าในอดีต มีการปรับบทบาทด้านอื่นสูงขึ้น ได้แก่ บทบาทด้านการฟื้นฟูสภาพทางจิตใจและบทบาททางสังคม เช่น การเป็นผู้นำทางจริยธรรม การเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการดำรงบทบาทของหมอพื้นบ้าน จึงน่าจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเรื่องต่อไปนี้ คือ ระบบการผลิต เทคโนโลยี วิถีชีวิต การทำมาหากิน ระบบความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดโรค การพัฒนาโดยรัฐในด้านเกษตร สาธารณสุข การคมนาคม การรับข้อมูลข่าวสาร ความศรัทธา และความคาดหวังต่อการรักษาแบบพื้นบ้านในชุมชน

จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มี 4 ชาติพันธุ์ คือ ชาติพันธุ์ลาว ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์เยอ และชาติพันธุ์กูย โดยกลุ่มชาติพันธุ์กูยเป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่มีบทบาทในพื้นที่อีสานตอนใต้และอาศัยอยู่เป็นเวลานานกลายเป็นชุมชนกูย โดยหัวหน้าชาวกูยมีบทบาทการเมืองการปกครองจนได้รับยศฐานันดรศักดิ์ พระไกรศรีนครลำดวน กลุ่มชาติพันธุ์กูย คำว่ากูย กวย หรือกูย ซึ่งมีความหมายว่า คน ที่มีภาษาพูดและวิถีชีวิตแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์กูยจนเป็นที่ยอมรับในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ชาติพันธุ์กูยมีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมดั้งเดิม คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เรียกว่า ผะจั่ว การทำนายเพื่อสืบหาสิ่งของทรัพย์สินที่หายไป การรักษาโรคด้วยวิธี

การบำบัดตามแนวความเชื่อ เช่น การสะเดาะเคราะห์ที่ตั้งธาตุ ต่อชะตา ลำพระอินทร์ และเป่าคาถาประสานกระดูก สถานภาพวัฒนธรรมชาติพันธุ์กูยในปัจจุบันอาจถือว่าอยู่ในช่วงที่ก้าวสู่วัฒนธรรมวิกฤตเพราะมีอิทธิพลจากวัฒนธรรมชาติอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทต่อสังคมมากขึ้นและครอบงำวัฒนธรรมชาติพันธุ์กูยดั้งเดิมกลายเป็นวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างชาติพันธุ์กูยกับวัฒนธรรมอื่น บัญญัติ สาลี (2560)¹¹ เสนอว่าควรมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านให้ตกทอดเป็นมรดกสู่ลูกหลานชาติพันธุ์กูยในอนาคต

คณะวิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์กูย ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษที่ยังคงใช้องค์ความรู้ในการรักษาโรคให้กับคนในชุมชนชาติพันธุ์กูยมาอย่างช้านาน และที่สำคัญหมอพื้นบ้านเป็นคนในชาติพันธุ์กูยที่เข้าใจบริบทและวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์กูยเป็นศาสตร์ที่ยังไม่ได้รับการศึกษาและเผยแพร่อย่างกว้างขวางในปัจจุบัน หากไม่มีการศึกษาและรวบรวมข้อมูล อาจทำให้ภูมิปัญญาเหล่านี้สูญหายไป จึงทำการศึกษาเรื่องนี้

ระเบียบวิธีศึกษา

งานวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านชุมชนชาติพันธุ์กูย ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสามารถให้ข้อมูลได้อย่างอิสระ โดยมีระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2561 - มิถุนายน 2562 การศึกษานี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา เลขที่โครงการวิจัย COA No. BSRU-REC 6103005

วัตถุประสงค์

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกหมอฟันบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนชาติพันธุ์กุ่ม ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อคณะวิจัยลงชุมชนเก็บข้อมูล คัดเลือกแบบเจาะจงหมอฟันบ้านที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ได้รับการยอมรับจากชุมชนและมีประสบการณ์รักษานานกว่า 10 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน ได้แก่ หมอพิพัฒน์ กาลเขว้า หมอหวัด สุขจันทร์ หมอวัน ชันพันธ์ หมอภา สุขจันทร์ หมอบวน ขนวน หมอนิล สุขจันทร์ และหมอเปลี่ยน สุขจันทร์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ คณะวิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นจากการศึกษาจากแบบสำรวจข้อมูลหมอฟันบ้านของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์หมอฟันบ้าน แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนตัวของหมอฟันบ้าน ตอนที่ 2 แบบสอบถามบทบาทองค์ความรู้ของหมอฟันบ้าน ตอนที่ 3 แบบสอบถามโรคหรืออาการเจ็บป่วยที่หมอฟันบ้านให้การรักษาคือ ตอนที่ 4 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอฟันบ้าน และการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์โดยปรีกษาผู้เชี่ยวชาญที่ซอซงโคคลินิกการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เพื่อปรับปรุงประเด็นต่าง ๆ คือ ใช้ภาษาในประเด็นต้องการรู้ และครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาจนได้แบบสัมภาษณ์ที่นำไปใช้วิจัย

2.2 จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่

เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคของหมอฟันบ้านได้เรียบเรียงองค์ความรู้ภูมิปัญญาหมอฟันบ้านชาติพันธุ์กุ่มดังกรอบแนวคิด (1) ภูมิปัญญาการรักษาโรคของหมอฟันบ้าน (2) สถานภาพและบทบาทหมอฟันบ้าน โดยมีรายละเอียดประวัติหมอฟันบ้าน การบำบัดรักษา ซึ่งรวมถึงแบบแผนการบำบัดรักษา

2.3 กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่ายวิดีโอและบันทึกเสียง

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้คัดเลือกหมอฟันบ้านแบบเจาะจงจำนวน 7 คน การดำเนินงานวิจัยได้วางแผนการทำงานศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนชาติพันธุ์กุ่ม และสร้างความเข้าใจเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้หมอฟันบ้านทราบรายละเอียด โดยคณะวิจัยลงพื้นที่ชุมชนเก็บข้อมูล มีการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่เข้าร่วมพิธีกรรมไหว้ครูและการรักษาที่บ้านของหมอฟันบ้าน เก็บข้อมูลพร้อมบันทึกภาพและเสียงจากการสัมภาษณ์ในระหว่างพิธีกรรมการรักษา ซึ่งการรวบรวมข้อมูล ถอดเสียงคำสัมภาษณ์รายละเอียดประวัติ การบำบัดรักษาโรคและคาถา เพื่อนำส่งให้หมอฟันบ้านสอบทานและตรวจสอบ จนได้ข้อมูลของหมอฟันบ้านมีความถูกต้องและครอบคลุมตามกรอบแนวคิดการวิจัย ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้นำไปจัดนิทรรศการประวัติและความเชี่ยวชาญด้านการรักษาโรคของหมอฟันบ้านแต่ละคนให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อทำการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การบันทึกเสียงและภาพเรียบร้อยแล้ว ได้ทำการจัดระบบข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์องค์ความรู้ในการรักษาโรคของหมอฟันบ้านลักษณะพรรณนา จากนั้นจึงนำข้อมูลมาสรุปและ

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษา

การศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหมอปั้นบ้านชาติพันธุ์กุ่ม ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ มีข้อมูลที่ได้จำแนกตามกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. ภูมิปัญญาการรักษาโรคของหมอปั้นบ้านชาติพันธุ์กุ่ม พบว่ามีหมอปิธิกรรม 1 คน หมอเป่าคาถา 4 คน หมอลำพระอินทร์ 1 คน และหมอต่าแย 1 คน เป็นเพศชาย 5 คน เป็นเพศหญิง 2 คน มีอายุระหว่าง 60-69 ปี จำนวน 3 คน อายุระหว่าง 70-79 ปี จำนวน 2 คน และอายุระหว่าง 80-89 ปี จำนวน 2 คน ตามลำดับ หมอปั้นบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากการศึกษาประวัติความเป็นมาและภูมิหลังของหมอปั้นบ้าน หมอปั้นบ้านทั้ง 7 คน มีเหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นหมอปั้นบ้านและลักษณะความรู้ที่รับจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ อาจารย์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ หมอปั้นบ้านส่วนใหญ่มีประสบการณ์การรักษานานกว่า 10 ปีขึ้นไป โดยทำการรักษาชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง หมอปิธิกรรมเป่าคาถา โดยการบริการคาถาเป่าบริเวณที่มีอาการและใช้สมุนไพรในการทำยาพอกและน้ำมันทา หมอลำพระอินทร์ จะเข้าทรงสื่อสารกับครูอาจารย์ หรือผีจระเข้เพื่อทำการรักษา และหมอต่าแยให้การดูแลมารดาตั้งครรภ์และหลังคลอด แนะนำใช้สมุนไพรต้มดื่มบำรุงน้ำนม ต้มน้ำอาบ และนัดติดตามการรักษาจนผู้ป่วยอาการดีขึ้น ค่าตอบแทนที่ได้รับ หมอปั้นบ้านไม่เรียกค่าตอบแทนแล้วแต่ผู้ป่วยจะให้หรือผู้ป่วยบางรายจะตอบแทนเป็นสิ่งของ หมอปั้นบ้านส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องสาเหตุของการเกิดโรค โดยมีความเชื่อเรื่องผี เคารห์กรรม โชคชะตา พฤติกรรมการดำเนิน

ชีวิตที่ทำให้เกิดโรค และอาการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุต่าง ๆ ซึ่งมักเกิดความเจ็บป่วยกับโครงสร้างร่างกาย ทั้งกล้ามเนื้อ กระดูกและอวัยวะต่าง ๆ โดยหมอปั้นบ้านเป็นผู้มีความชำนาญในการรักษา

2. การศึกษาสถานภาพและบทบาทของหมอปั้นบ้าน จากข้อมูลผู้ป่วยที่รักษาด้วยหมอปิธิกรรม หมอเป่าคาถา หมอลำพระอินทร์ ทั้ง 10-20 ราย สะท้อนถึงความพึงพอใจในกระบวนการรักษาแบบพื้นบ้าน ในปัจจุบันหมอต่าแยได้เลิกทำคลอดแล้วแต่ยังมีการนัดเพื่อให้มดลูกเข้าอู่และให้คำแนะนำมารดาหลังคลอด เช่น สมุนไพร อาหารแสลง การรับประทานอาหารเพิ่มน้ำนม เป็นต้น หมอปิธิกรรม หมอเป่าคาถา หมอลำพระอินทร์ และหมอต่าแยใช้สมุนไพรในชุมชน การรักษาด้านจิตใจสะท้อนปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอันมีรากฐานมาจากครอบครัวและเครือญาติ สามารถบำบัดรักษาหายได้เช่นเดียวกันโดยไม่ได้ปฏิเสธว่าเป็นวิธีการรักษาแผนใดดีกว่าแผนใด แต่ประสบการณ์ของชุมชนที่อยู่ร่วมกันได้ช่วยให้เกิดการตัดสินใจและเลือกวิธีการรักษาตามสภาพความเจ็บป่วย อาทิ ใช้วิธีบริการคาถาเป่าทำให้เข้าถึงความเจ็บปวดจนเห็นอาการทุเลาลงได้ ใช้น้ำมันทาหรือนวดและกดจุดให้ซึมซาบเข้าไปช่วยสมานแผลสมาณกระดูก เป็นต้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่าภูมิปัญญาหมอปิธิกรรม หมอเป่าคาถา หมอลำพระอินทร์ และหมอต่าแย การเยียวยา การเจ็บป่วยเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการรักษาโรค ได้สะท้อนศักยภาพและคุณค่าของหมอปั้นบ้านชาติพันธุ์กุ่ม

2.1 หมอปิธิกรรม หมอปิพัฒนา กาลเขี้ยว

หมอปิพัฒนา กาลเขี้ยว รูปร่างสูงโปร่ง ผิวเข้ม พุดน้อย ยิ้มเก่ง สุภาพใจดี เป็นกันเอง หมอปิพัฒนาเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและในตำบลปราสาท เนื่องจากมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด ปู่เป็นหมอ



ภาพที่ 1 หมอพื้นบ้าน หมอพิพัฒนา กาลเชว้า

พิธีกรรมที่มีความสามารถในการช่วยรักษาโรคมืดชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและตำบลปราสาทมาจนถึงรุ่นหลาน คือ หมอพิพัฒนา ได้รับการถ่ายทอดการรักษาด้วยพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาและกตจุตรักษาจากปู่ หากคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องสุขภาพจะมาขอความช่วยเหลือสม่ำเสมอ เนื่องจากครอบครัวหมอพิพัฒนาเป็นครอบครัวหมอพิธีกรรมตั้งแต่รุ่นปู่รวมถึงได้มีโอกาสติดตามปู่ไปรักษาชาวบ้านมาตั้งแต่เด็ก อายุประมาณ 12-13 ปี ทำให้ซึมซับและมีวิถีชีวิตที่ต้องคลุกคลีกับหมอพื้นบ้าน ทำให้หมอพิพัฒนาเกิดแรงบันดาลใจในการเป็นหมอรักษา หมอพิพัฒนา มีความชำนาญในการรักษาโรคปวดหลัง กระดูกทับเส้นประสาท ปวดท้อง ปวดศีรษะ ปวดเมื่อย อาการป่วยไม่ทราบสาเหตุ มีบุตรยาก โดยเน้นพิธีกรรม พิธีสะเดาะเคราะห์ กตจุตตามจุดที่มีอาการปวดและอาบน้ำมนต์รักษาให้ผู้ป่วย มีการรักษาจนมาถึงปัจจุบัน

การบำบัดรักษาของหมอพิพัฒนา กาลเชว้า

หมอพิพัฒนา สอบถามประวัติและดูดวงตามตำรา หากดวงไม่ดี ชะตาไม่ดี ชะตาขาดจะสวดขึ้น ถ้าชะตาเกินจะสวดลง นัดทำพิธีในวันว่างของผู้ป่วย หากดวงดีจะให้คำแนะนำและกลับบ้าน หมอพิพัฒนา

จะเป็นผู้เครื่องไหว้ครูไว้ให้ผู้ป่วย ดังนี้ (1) ชันธุ์ครู 5 ได้แก่ ดอกไม้ 5 คู่ ธูป 5 ดอก เทียน 5 เล่ม หมาก พลุ 5 คำ (2) เทียนขี้ผึ้ง 5 เล่ม (3) ฟუნคนขนาดเล็กทำจากกากกล้วย (4) กระทงหน้าวัวทำขนาดเท่าดอกผู้ป่วย 1 กระทง (5) ผ้าชิ้น 1 ผืน (6) ผ้าขาว 1 ผืน (7) คำครู 24 บาท (8) ข้าวตอก ข้าวสาร (หมายถึง การหมดเคราะห์) (9) ธูป เทียน ตามจำนวนกำลังวัน

กรณีศึกษาผู้ป่วย หมอพิพัฒนา นัดคนไข้มา รักษาที่บ้านของหมอ ผู้ป่วยหญิงไทยมาหาหมอด้วยอาการปวดหลังทั้ง 2 ข้าง มีอาการชาร้าวลงขามาเป็นเวลา 1 ปี อาการปวดมากในตอนเช้า เคยได้รับการรักษาโรงพยาบาลจ่ายยาแก้ปวดแล้วอาการไม่ดีขึ้น จึงมารักษาที่หมอพิพัฒนา โดยหมอทำพิธีกรรมสวดคาถาไหว้ครู

“นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธ ธิสสะ (3 ครั้ง) พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ลักเค กามะ จะ รูปเป คิริลิชระตะถะญ จันตะลิกเข วิมานเทที่เปรัฎฐะ จะ คามะ ตะระนะคะหะเน เคะหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักกะคันธัพพะนาคา ตัญญันตา สันติเก ยัง มุนิวระจะนะงัสสาระโว เม สุณันตุ ฯ ธรรมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ธรรมัสสะวะนะกะโล อะยัมภะทันตา ธรรมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฯ อะมะพันโน นะนะปัญจะสังโฆ โภชะนะนัง วันนะ นะตันจะสังโฆ ชะยันโต ด้วยอำนาจ พุทธะคุณ ธรรมะคุณ สังฆะคุณ นะยันตุ ยะตุนุมิตา อะวะมังคะลันโยจะ มะนะโปสา บุญณะสะสะตุ พุทธะอัตตะ ธรรมะอัตตะ สังฆะอัตตะ บะวะคะโฮ อะชูปินัง อะกันตัง พุทธะธัมมานุภาเวนะ สามะทุนะกิโจโรโรไปจันตุัง บูชา พุทธะคุณ ธรรมะคุณ สังฆะคุณ ภะขันชัวยะ พุทธะธัมมานะ ธรรมะธัมมานะ พุทธังแคล้วคลาด ธรรมะแคล้วคลาด สังฆังแคล้วคลาด พุทธังสลาย ธรรมะสลาย สังฆังสลาย



ภาพที่ 2 หมอพิพัฒน์ กตจตุรรักษาคนป่วย



ภาพที่ 3 หมอภา สุขจันทร์

สาธุ สาธุ สาธุ อุกาสะ อุกาสะ อุกาสะ นะโมพุทธาเย
นะมะพัทธะ ระอัติ ระอัติ ระอัติ พุทโธ พุทโธ พุทโธ
ธัมโม ธัมโม ธัมโม สังโฆ สังโฆ สังโฆ พุทธะคุณัง ธัมมะ
คุณัง สังฆะคุณัง พุทธโธมามะ ธัมโมมามะ สังโฆมามะ
กุงจะกำจัดวิญญูณทั้งหลายอันตรายต่าง ๆ สุธัญไป
แล้ว

พรุ่งนี้และวันนี้ ปิยาอิตติ ปิยาอิตติ ปิยาอิตติ เป็นลูก
เทวดาเจ้าฟ้า พ่อคุณฤๅษี สุธัญไปแล้วพรุ่งนี้และวันนี้
ปะสะธรรมมะธิปิเยธิปิเยติ ปะสะธิปิเย เป็นลูกคนนี้
ปะสะธิปิเย เป็นลูกเทวดาเป็นลูกคุณพ่ออาศรีอารย
อิธิปิยะอิธิปิยะติปะสะสะบุริเป็นลูกเทวดาเจ้าฟ้าเป็น
ลูกเจ้าคุณพ่อ คุณแม่ไทร กุศล 3 ภพ 32ชาติ ว่าด้วย
ติตะเจียโยพิต โยพิต ตะติโยไป โยไป พะคนธิเจ้าคุณ
พ่อฤๅษี อิธิปิจิ อิธิปิจิ ปะสาสะ รุสาสะตุนะตะปะนะชะ
ฤๅจี้ กรรมมุนาปัวะไสถามุนา พระโพธิสัตว์โธพุทธาอะ
ตะ ธัมมะอัติตะ สังฆะอัติตะ ข้าปิยิสุตตั้ง สะระนังพุทธัง
อุสุณะอา ข้าปะทังฆาเวมะทัง เภาวะภูสังฆะเต อาเสธิเก
วะอะนะสิกาปัง กะสันติเสเสมังกุอาสัง อานะตูปัญญา
สุชะพะละจตุมัง อายันโต ยันโต ยันโต ติมะอิอิโส อาภา
คะวาโตปะสัง อายันเต มัตเตนะตะขันยะปะตะปะตะปะ
เขเทวะกุสะ นัตตุ นัตตุ อะเรเอายะคุมัง อายันโต ยัน
โตกะ นัตติ”

2.1.2 หมอพิธีกรรมเป่าคาถา หมอภา

สุขจันทร์

หมอภา รูปร่างโปร่งผอม ผิวเข้ม พุดน้อย
ยิ้มเก่ง สุขภาพใจดี เป็นกันเอง หมอภา เป็นที่รู้จักของ
คนในชุมชนและในตำบลปราสาท เนื่องจากมีภูมิลำเนา
อยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด คืบหนึ่งได้สวดมนต์ไหว้พระ
แล้วฝันว่าได้เดินไปในป่าเจอพระพุทธรูปท่านได้ให้คาถา
มาให้ท่องไว้รักษาคนป่วย หลังจากตื่นนอนคืนนั้น
มาได้ทบทวนความฝันและท่องคาถาที่ได้จากฝันนั้น
นำมาเป่ารักษาแขนตัวเองที่โดนผึ้งต่อย การบริกรรม
คาถาเป่าแขนจากอาการปวดหายจนเป็นปกติทำให้
หมอภาเกิดแรงบันดาลใจในการเป็นหมอมาจนถึง
ทุกวันนี้ เมื่อคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องโดนแมลงสัตว์
กัดต่อย กระจุกหัก ข้อเท้าพลิกบวม จะมาขอความ
ช่วยเหลือจากหมอภาเสมอ หมอภามีความชำนาญใน
การรักษาโดนแมลงสัตว์กัดต่อย กระจุกหัก ข้อเท้า
พลิกบวม โดยการพอกยาและบริกรรมคาถาเป่ารักษา
ผู้ป่วยจนมาถึงปัจจุบัน

การบำบัดรักษาของหมอภา สุขจันทร์

ก่อนรักษาหมอภาจะเตรียมอุปกรณ์สำหรับการ
รักษา คือ ครก สาก ใบกระดุกไก่อดำ เหล้าขาว 40 ดีกรี
และหมาก หมอภาจะสอบถามอาการผู้ป่วยก่อน เป็น
อะไรมา เป็นมาแล้วกี่วัน ได้ทานยาอะไรมาก่อนไหม



ภาพที่ 4 ตำรับยาพอกของหมอบภา สุขจันทร์

หากผู้ป่วยมีอาการบวมเนื่องจากผิ้งต้อย หมอบภาจะพอกยาจากใบกระดุกไก่ดำ 1 กำมือ เปลือกหมาก 2 ชิ้น ตำพอแหลกผสมกับเหล้าขาว 40 ดีกรี 1 เป็ก พอกบริเวณที่มีอาการทิ้งประมาณ 10 นาที แล้วทำการสวดบริกรรมคาถา นะโมทศ สด นะโมตัสสะ อะระโต โตะอะระหะ สัมมา สัมพุทธ พุทธ สัมมา (เป่า) นะโมตะสะ ตะธัมโม พะคะวะโต โตะพะคะวะ สัมพุทธธัสสะ พุทธธัสสะ สัมมา (เป่า) อิติปิโสภะคะวา จงมูณันยาว อมณะหายะ (เป่า) บริเวณที่โดนผิ้งต้อย

2.1.3 ภูมิปัญญาหมอพิธีกรรมเป่าคาถา

หมอบวน ชนวน

หมอบวนชนวน รูปร่างสูง ผิวเข้ม ยิ้มเก่ง สุขภาพใจดี เป็นกันเอง หมอบวน เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและในตำบลปราสาท เนื่องจากมีภูมิภานาอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด ตาเป็นหมอคคาถาเป่าและนวดรักษาที่มีความสามารถในการช่วยรักษาโรค มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและตำบลปราสาทมาจนถึงรุ่นหลาน หมอบวนได้รับการถ่ายทอดการรักษาด้วยคาถาเป่า นวดรักษาจากตา หากคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องสุขภาพจะมาขอความช่วยเหลือเสมอ เนื่องจากครอบครัวหมอบวนเป็นหมอคคาถาเป่าตั้งแต่วรุ่นตารวมถึงได้มีโอกาสติดตามตาไปรักษาชาวบ้านมาตั้งแต่เด็ก ทำให้เกิดการซึมซับและมีวิถีชีวิตที่ต้องคลุกคลีกับ



ภาพที่ 5 หมอบวน ชนวน

หมอพื้นบ้าน หมอบวนมีความชำนาญในการรักษากระดุกหัก ข้อเท้าพลิก เป่าคาถาแล้วจะพอกหมากพลูใส่บริเวณที่มีอาการ รักษาผู้ป่วยจนมาถึงปัจจุบัน

การบำบัดรักษาของหมอบวน ชนวน

หมอบวนจะซักถามอาการ เป็นมาแล้วกี่วัน และสังเกตอาการเจ็บป่วย หากผู้ป่วยมาด้วยอาการข้อเท้าพลิกเนื่องจากล้ม โดยผู้ป่วยต้องมียกค่าครู 22 บาท หมากและพลู หมอบวนจะยกพานขันครูขึ้นเหนือศีรษะแล้วอธิษฐานระลึกถึงครูบาอาจารย์จากนั้นจะเคี้ยวหมากพลูพร้อมสวดบริกรรมคาถา นะโม ตรัสสะ ภควโต อรหะโต สัมมา สัมพุทธธัสสะ นะโม ตรัสสะ ภควโต อรหะโต สัมมา สัมพุทธธัสสะ นะโม ตรัสสะ ภควโต อรหะโต สัมมา สัมพุทธธัสสะ คุมพัน ฉันสุธัมมูญู กากัง วรณัง พาวีรัง นโม พุทธายะ เพียง เป่าบริเวณที่มีอาการ 3 รอบ ทำนวด ยืดข้อเท้าเข้า-ออก 3 รอบ และนัดผู้ป่วยให้มารักษาต่อจนมีอาการดีขึ้นหรือหายเป็นปกติ

1.2.4 ภูมิปัญญาหมอพิธีกรรมเป่าคาถา

หมอนิล สุขจันทร์

หมอนิล สุขจันทร์ รูปร่างสูงโปร่ง ผิวเข้ม ยิ้มเก่ง สุขภาพใจดี เป็นกันเอง หมอนิลเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและในตำบลปราสาทเนื่องจากมี



ภาพที่ 6 หมอนิล สุขจันทร์

ภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิดและบวชเป็นพระมาแล้ว 10 พรรษา หมอนิลเริ่มสนใจวิชาประสาทรกระดูกเนื่องจากสมัยก่อนได้ยินว่าพระครูสุกิตติคุณเป็นผู้มีชื่อเสียงมาก ได้เห็นชาวบ้านในชุมชนกุยมหาหาขอความช่วยเหลือจากท่านในยามเจ็บป่วย มีทุกข์ร้อน หมอนิลมองเห็นคุณประโยชน์ของวิชานี้ จึงเริ่มเรียนรู้จากท่านพระครูสุกิตติคุณ เจ้าคณะตำบลปราสาทอำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ท่านเรียนรู้จากพระอาจารย์สาย เจ้าอาวาสวัดปราสาท และมีคาถาอาคม การทำน้ำมันที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนในตำบลปราสาท หมอนิลซึ่งได้รับการถ่ายทอดการรักษาด้วยคาถาอาคมการประสาทรกระดูก เมื่อคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องสุขภาพจะมาขอความช่วยเหลือเสมอ หมอนิลมีความชำนาญในเป่าคาถาการรักษาอาการบวม แขนหัก ขาหัก ขาพลิก ข้อเท้าแพลง ผู้ป่วยกระดูกเคลื่อนหมอนิลจะทำน้ำมัน ช่วยในการเป่าคาถาประสาทรกระดูก สามารถรักษาผู้ป่วยจนมาถึงปัจจุบัน

การบำบัดรักษาของหมอนิล สุขจันทร์

หมอนิล รักษาด้วยน้ำมันและเป่าคาถาประสาทรกระดูก โดยมีค่าครู 12 บาท และผ้าขาว 1 ผืน เท่านั้น หมอนิลใช้บริการคาถาประสาทรกระดูกรักษา

นะโม ตรัสสะ ภควโต อรหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตรัสสะ ภควโต อรหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโม ตรัสสะ ภควโต อรหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 เปรี่อะชำ เปรี่อะ เปรี่อะ แสง เปรี่อะ แสมียน เปรี่อะ
 กะแซ เปรี่อะสะเรียพุทฺธโรระงับ ฐัมโมระงับ สังโฆ
 ระงับ ฐัมโมหาย พุทฺธโรหาย สังโฆหาย เพียง นะโมอ้อด
 พุทฺธโรอ้อด สังโฆอ้อด นะโมหาย พุทฺธโรหาย สังโฆ
 หาย นะโมหาย พุทฺธโรหาย สังโฆหาย เพียง นะโมอ้อด
 พุทฺธโรอ้อด สังโฆอ้อดหาย (เปรี่อะ แปลว่า แผล) เสกเป่า
 คาถา ครบ 3 รอบแล้วจะทาน้ำมันบริเวณที่มีอาการ
 และนัดผู้ป่วยมารักษาวันเว้นวัน

1.2.5 หมอพิธีกรรมเป่าคาถา หมอเปลี่ยน สุขจันทร์

หมอเปลี่ยน สุขจันทร์ รูปร่างสูงโปร่ง ผิวเข้ม พุดน้อย เป็นกันเอง หมอเปลี่ยนเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและในตำบลปราสาท เนื่องจากมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด พี่เขยเป็นหมอเป่าที่มีความสามารถในการช่วยรักษาโรคมะเร็งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและตำบลปราสาท หมอเปลี่ยนได้รับการถ่ายทอดการรักษาด้วยปวดบวมจากแมลง สัตว์กัดต่อย กระดูกหัก ข้อเท้าแพลงจากพี่เขย เมื่อคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องสุขภาพจะมาขอความช่วยเหลือ



ภาพที่ 7 หมอเปลี่ยน สุขจันทร์

เหลือเสมอ หมอเปลี่ยนเคยได้มีโอกาสติดตามพี่เขยไปรักษาชาวบ้านทำให้เกิดการซึมซับและมีวิถีชีวิตที่ต้องคลุกคลีกับหมอพื้นบ้าน ทำให้หมอเปลี่ยนเกิดแรงบันดาลใจในการเป็นหมอรักษาอาการปวดบวมจากแมลงสัตว์กัดต่อย กระจุกหัก ข้อเท้าแพลง รักษาผู้ป่วยจนมาถึงปัจจุบัน

การบำบัดรักษาของหมอเปลี่ยน สุขจันทร์

หมอเปลี่ยน จะซักถามอาการและสังเกตดูอาการเจ็บป่วย เช่น เป็นมากี่วันแล้ว เคยรักษาไหม ทานยาอะไรมาก่อนไหม เคยรับการรักษาจากโรงพยาบาลหรือไม่รักษาแบบไหน โดยรักษาที่บ้านของหมอเปลี่ยน แต่ถ้าผู้ป่วยมีอาการหนักจะรักษาที่บ้านผู้ป่วยแทน ก่อนการรักษาผู้ป่วยต้องยกค่าครู 49 บาท ชั้น 5 หมากและพลู ผู้ป่วยที่มีอาการบวม หมอเปลี่ยนจะคลำบริเวณที่มีอาการบวม กดถามผู้ป่วยเจ็บจุดใดและให้กระดกข้อมือขึ้นลง สังเกตว่าผู้ป่วยสามารถทำได้หรือไม่ เมื่อตรวจพบจุดที่มีอาการ หมอเปลี่ยนจะเคี้ยวหมากพลูและสวดบริกรรมคาถา ฐสละ สัมพะ สัมมา อรหะโต ภควะโต ตัสสะ นะโม ฐสละ สัมพะ สัมมา อรหะโต ภควะโต ตัสสะ นะโม ฐสละ สัมพะ สัมมา อรหะโต ภควะโต ตัสสะ นะโม พุทโธ หาย ฐัมโมหาย สังโฆหาย เปาบริเวณที่มีอาการ 3 รอบ



ภาพที่ 8 หมอพื้นบ้าน หมอหวัด สุขจันทร์

แล้วทาด้วยน้ำมันเสียงผา และนวดผู้ป่วยให้มารักษาประมาณ 5 วันติดต่อกัน

1.2.6 หมอลำพระอินทร์ หมอหวัด สุขจันทร์

หมอหวัด สุขจันทร์ รูปร่างเล็กโปร่ง ผิวขาว ยิ้มเก่ง สุขภาพใจดี เป็นกันเอง หมอหวัดเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและในตำบลปราสาท เนื่องจากมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด ยายเป็นหมอลำพระอินทร์ที่มีความสามารถในการรักษาโรค มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและตำบลปราสาทมาจนถึงรุ่นหลาน คือ หมอหวัด ซึ่งได้รับการถ่ายทอดการรักษาด้วยรำพระอินทร์ หากคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องสุขภาพจะมาขอความช่วยเหลือเสมอ รวมถึงได้มีโอกาสติดตามยายไปรักษาชาวบ้านมาตั้งแต่เด็ก ทำให้เกิดการซึมซับและมีวิถีชีวิตที่ต้องคลุกคลีกับหมอพื้นบ้าน ทำให้หมอหวัดเกิดแรงบันดาลใจในการเป็นหมอรักษาผู้ป่วยด้วยการรำพระอินทร์ รักษาผู้ป่วย จนมาถึงปัจจุบัน

การบำบัดรักษาโรคของหมอหวัด สุขจันทร์

หมอหวัด ดำรงตำแหน่งหัวหน้ารำพระอินทร์หรือภาษาท่วยจะเรียกว่า “แม่เฒ่าพญาเมือง” หน้าที่เป็นผู้นำจุดธูปและเทียนบูชาผี ทำจิตสงบยกมือพนมแล้วมือสั่น จะร้องบอกกล่าวแม่เมืองมาร่วมรำพระอินทร์

หมอหวัด ได้อธิบายถึง หมอลำพระอินทร์ แปลภาษาไทยคล้ายหมอรำผีฟ้า แต่ภาษาท่วยเรียกว่า หมอลำพระอินทร์ คือ ผู้ที่ทำการเข้าทรงบนบานกับผีบรรพบุรุษ และจะมาเข้าสิงร่างคนที่จจะรำ และรำวนรอบเครื่องเส้นไหว้ เพื่อให้คนป่วยหายจากอาการเจ็บป่วย สุขภาพแข็งแรงกับมาปกติ ซึ่งการรำพระอินทร์มีมาก่อนรำผีฟ้า และรำแม่มด มีความแตกต่างกัน เช่น การสื่อสาร การรำรำ เครื่องเช่นไหว้ เวลาในการประกอบพิธี และเครื่องดนตรีที่ใช้ เป็นต้น โดย

รำผีฟ้าประกอบพิธีรำในช่วงเวลาพระอาทิตย์ตกดิน ถึงยามรุ่ง และใช้หมอแคน หมอกลองและหมอฉิ่ง รำแม่มดประกอบพิธีในช่วงเวลาพระอาทิตย์ขึ้นถึง พระอาทิตย์ตก และใช้หมอแคนและหมอกลอง ส่วน หมอลำพระอินทร์ ประกอบพิธีในช่วงเวลาพระอาทิตย์ ตกดินถึงยามรุ่ง และใช้หมอแคนเพียงอย่างเดียว

ญาติผู้ป่วยต้องเตรียมเครื่องเช่นและสถานที่ สำหรับประกอบพิธีกรรมที่บ้านผู้ป่วย โดยทำเป็น เฝิงมุงด้วยก้านมะพร้าว หลังคาประดับด้วยดอกไม้ มีข้าวต้มมัดและกล้วยแขวนประดับ เครื่องเช่นไหว้ พระอินทร์ประกอบด้วยผ้าไหม ดอกไม้สีขาว รูป เทียน น้ำมันต์ หมาก พลุ ก้านมะพร้าวสานเป็นนก ก้านกล้วยทำเป็นม้าก้านกล้วย ไม้ไผ่ สุรา เงิน 12 บาท ไข่ไก่ ข้าวสาร น้ำมันมะกอก แป้ง กระจก และ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องเช่นไหว้ยกครู รำพระอินทร์มีแม่เมืองนั่งล้อมวงกัน โดยมีแม่เฒ่า พญาเมืองเป็นหัวหน้ารำพระอินทร์และหมอแคน ก่อน จะเริ่มรำพระอินทร์จะมีการเช่นไหว้ยกครูด้วยการขอ ขมาแล้วจุดรูปเทียนก่อนเริ่มรำพระอินทร์ในช่วงเวลา ประมาณ 19.00 น. หมอหวัดจะเริ่มกล่าวคาถาเชิญ เจ้าฟ้าเจ้าพระอินทร์มาร่วมในพิธี พิธีรำพระอินทร์ที่ ชาตัพันธ์ภูยกุสึบทอดกันมามากกว่า 200 ปี เป็นความ เชื่อที่ว่ามีเทพเจ้าองค์หนึ่งบนสวรรค์เป็นผู้สร้าง



ภาพที่ 9 ผีพระอินทร์เข้าสิงร่างแม่เมืองหรือคนรำ

มนุษย์ให้เกิดมาแล้ว จะมีความทุกข์ความสุขหรือ ยากดีมีเงินขึ้นอยู่กับอำนาจของเทพเจ้าพระอินทร์ทั้ง นั้น เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยเชื่อว่าเกิดจากการดลบันดาล ของพระองค์ ชาวภูยกุสึบทำพิธีอ้อนวอนให้พระองค์ โปรดปรานคนป่วย ผู้ทำพิธีนี้คือหมอ เรียกตามภาษา ภูยกุว่า “หมอลำพระอินทร์” เป็นผู้รำอ้อนวอนขอความ เมตตาปราณีจากเทพเจ้า เมื่อพระองค์ประทานให้ ตามที่ร้องขอผู้ป่วยหรือคนในครอบครัวจะหายจาก โรคภัยไข้เจ็บนั้น ๆ ดังนั้น การรำพระอินทร์จึงเป็น วิธีการรักษาอย่างหนึ่งที่ชาวภูยกุปฏิบัติต่อกันมาจนถึง ปัจจุบัน การประกอบพิธีตอนแรกญาติของผู้ป่วยจะ ไปหาหมอหวัด (หัวหน้ารำพระอินทร์) เพื่อดูอาการ เจ็บชวยก่อนว่าการรำพระอินทร์สามารถรักษาได้หรือไม่ เมื่อหมอพบว่าสามารถรักษาได้จึงรับทำการรักษา หมอลำพระอินทร์จะทำการรำฟ้อนโดยมีคนเป่าแคน ประกอบเป็นดนตรีไปด้วยตามจังหวะ ปรบมือแล้ว ลูกขึ้นรำ นอกจากนี้ยังมีบิรวารฟ้อนรำพระอินทร์ เป็นตัวประกอบ ขณะพิธีรำพระอินทร์กำลังดำเนิน อยู่ หมอหวัดจะเป็นคนบอกกับญาติผู้ป่วยว่าเป็น โรคระไร แล้วรำฟ้อนอ้อนวอนเทพเจ้าเพื่อช่วยให้ผู้ นั้นหายป่วย เสร็จแล้วจะเอาด้ายสายสิญจน์ผูกแขน ให้ผู้ป่วย ผู้ป่วยบางคนที่ถูกนั่งไม่ได้ก็จะมิแรงลุกขึ้น



ภาพที่ 10 หมอพื้นบ้าน หมอวัน ชันพันธ์

มา เป็นความเชื่อในต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลให้หายจากอาหารเจ็บป่วยและมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

1.2.7 หมอตำแย หมอวัน ชันพันธ์

หมอวัน มีรูปร่างเล็ก ผิวขาว ยิ้มเก่ง สุขภาพใจดี เป็นกันเอง หมอวันเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและในตำบลปราสาท เนื่องจากมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด แม่เป็นหมอตำแยมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและตำบลปราสาทมาจนถึงรุ่นลูก คือ หมอวัน ได้รับการถ่ายทอดการทำคลอด การดูแลมารดาและทารก หากหญิงสาวที่ตั้งครรภ์ในชุมชนหรือตำบลปราสาท จะมาปรึกษาเรื่องอาหาร แสง รวมถึงได้มีโอกาสติดตามแม่ไปช่วยทำคลอดตามบ้านและได้ช่วยเตรียมยา ต้มน้ำ ช่วยกล่อมท้องมาตั้งแต่เด็ก อายุประมาณ 15-16 ปี ทำให้เกิดการซึมซับและมีวิถีชีวิตที่ต้องคลุกคลีกับหมอพื้นบ้าน ทำให้หมอวันเกิดแรงบันดาลใจในการเป็นหมอตำแย ทำคลอด มาตั้งแต่ พ.ศ. 2530 มาจนถึง พ.ศ. 2555 ปัจจุบันหมอวันไม่ได้ทำคลอดแล้ว เนื่องจากมีการฝากครรภ์และคลอดที่โรงพยาบาล ซึ่งมีรถและสิ่งอำนวยความสะดวก แต่จะมีแม่หลังคลอดมาหาหมอวันที่บ้านเพื่อให้กล่อมท้องให้มดลูกเข้าอู่ อยู่ไฟหลังคลอด ประคบสมุนไพร และให้คำแนะนำต้มน้ำมะตูมผสมน้ำฝางเสน ช่วยบำรุงเลือด

การบำบัดรักษาดูแลมารดาหลังคลอดและคำแนะนำ

ในปัจจุบันหมอวัน ไม่ได้ทำคลอดแล้วแต่จะดูแลมารดาตั้งครรภ์ตลอดจนหลังคลอด โดยการนวด โภยท้องเพื่อให้มดลูกเข้าอู่ การอาบน้ำสมุนไพร การต้มน้ำสมุนไพรให้ดื่ม หมอวันจะปลุกสมุนไพรไว้รอบบ้านและบางชนิดต้องเข้าไปเอาในป่าชุมชน คือ ต้นนมสาว ต้นรากสามสิบ การเตรียมสมุนไพรไว้ให้แม่

หลังคลอดดื่ม มีผลมะตูมแห้ง 2 แวน แก่นฝางแดง 2 ชัน นำมาใส่กา ต้มเดือด ประมาณ 30 นาที แล้วให้แม่หลังคลอดดื่ม สรรพคุณ ช่วยบำรุงเลือด และสมุนไพรให้แม่หลังคลอดใช้อาบ เช่น โพล ตะไคร้ ผิวมะกรูด ใบหนาด ใบต้นนมสาว และให้คำแนะนำอาหารแสงหลังคลอด อาหารรสเย็น เช่น พัก แพง แดงโม ของหมักดอง ปลาไม่มีเกล็ด เป็นต้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน พบว่า สถานภาพและบทบาทของคณาจารย์ภูมิปัญญาในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์กุ่ม มีเหตุจูงใจที่สำคัญที่ทำให้มาเป็นหมอพื้นบ้าน คือ มีคนในครอบครัวหรือมีบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน สืบทอดจากบรรพบุรุษ และพระอาจารย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรธิดา ผลงาม (2561)^[2] ผลการศึกษาวินิจฉัยการถ่ายทอดภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านด้วยการใช้สมุนไพรโดยการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในระดับเครือญาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพย์วาริ สงนอก (2561)^[3] องค์ความรู้ด้านการบำบัดรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ได้แก่ การเรียนวิชาจากบรรพบุรุษ ครู หมอพื้นบ้านที่ไม่ใช่เครือญาติ พระ มีการคัดเลือกการสืบทอดจากสายเลือดหรือผู้สนใจในการบำบัดรักษาโรค ก่อนรักษามีการซักประวัติ ตรวจร่างกายและสอบถามจากญาติผู้ป่วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยนุช ยอดสมสวย (2556)^[4] ได้ศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่า เหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นหมอพื้นบ้าน คือ การที่มีบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้านความรู้ที่ใช้ในการรักษาส่วนใหญ่จะบันทึกไว้ในความทรงจำ ผู้ป่วยที่มารับการรักษามีทั้งคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่องครักษ์และจังหวัดใกล้เคียง ในการรักษาโรคหมอพื้นบ้านจะเริ่ม

จากการชักประวัติคนไข้ร่วมกับการตรวจร่างกาย โดยจะใช้ศาสตร์พื้นบ้านของแต่ละบุคคลในการรักษาหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่จะมีการถือศีลและห้ามพูดโกหก พบหมอคาถาเสกเป่า รักษากระดูกหัก ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของบุญศรี เลิศวิริยจิตต์ (2554)^[5] ได้ทำการวิจัยคลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน พบว่าหมอพื้นบ้านทั้ง 4 คน อายุระหว่าง 63-85 ปี ประสบการณ์รักษาระหว่าง 22-55 ปี เหตุจูงใจส่วนใหญ่จากศรัทธาโดยได้รับการถ่ายทอดจากญาติในครอบครัว จากการชักชวนของ พระภิกษุ ขึ้นตอนการเรียนจากการสังเกตเป็นลูกมือผู้ช่วยเก็บยา ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม หมอต้องอยู่ในศีลธรรม มีเมตตา แก่ผู้ป่วย องค์กรความรู้ของหมอพื้นบ้าน ด้านการรักษา นั่นคือ การเป่ารักษา ให้ยาสมุนไพร การวินิจฉัยจากการชักประวัติ สังเกตลักษณะอาการบุคลิกของผู้ป่วย กรณีเป็นโรคภายนอกที่ปรากฏก็ตรวจร่างกายโดยการดู ตรวจจลัมผัสความร้อน ลักษณะสีผิวความผิดปกติของร่างกาย และมีหมอพื้นบ้านหมอพิธีกรรม ต่อชะตา สะเดาะเคราะห์ และหมอรำพระอินทร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ แก้วชิน (2558)^[6] ได้ศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในเขตอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า แพทย์พื้นบ้านที่พบเป็นหมอสมุนไพร หมอมนต์หรือหมอเป่า หมอธรรม หมอขวัญ หมอมอหรือหมอดูและหมอนวดแผนไทย มีประสบการณ์รักษามากกว่า 30 ปี มีเหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นแพทย์พื้นบ้านและลักษณะความรู้ที่ได้รับมาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และการสังเกตจากประสบการณ์

ข้อสรุป

การศึกษาสถานภาพและบทบาทองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์

กวย ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 5 คน หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา เมื่อหมอพื้นบ้านเรียนชั้นประถมจบแล้วจะออกมาทำนาหาเลี้ยงชีพโดยยึดเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชน หมอพื้นบ้านแบ่งได้ 3 กลุ่ม การรักษาของหมอพิธีกรรมเป่าคาถา โดยการบริกรรมคาถาเป่าบริเวณที่มีอาการและใช้สมุนไพรในการทำยาพอกและน้ำมันทา หมอลำพระอินทร์ จะเข้าทรงสื่อสารกับครูอาจารย์หรือผีจะรำเพื่อทำการรักษา และหมอดำแย้ให้การดูแลมารดาตั้งครรภ์และหลังคลอด แนะนำใช้สมุนไพรต้มดื่มบำรุงน้ำนม ต้มน้ำอาบ หมอพื้นบ้านมีประสบการณ์การรักษามากกว่า 10 ปี ขึ้นไป โดยสืบทอดจากบรรพบุรุษ รองลงมา ครูอาจารย์ และเกิดนิมิต สิ่งเหนือธรรมชาติ มีเหตุจูงใจคือคนในครอบครัวเป็นหมอพื้นบ้าน และมีความสนใจอยากช่วยเหลือผู้อื่น โดยหมอพื้นบ้านจะมีการตรวจวินิจฉัยอย่างรอบคอบและแสดงความห่วงใยเป็นกันเองเอาใจใส่ทำให้คนป่วยเกิดขวัญกำลังใจเกิดความมั่นใจว่าสามารถหายจากโรคได้และเกิดความผูกพันแม้จะไม่ใช่นายาแต่ก็เหมือนญาติ ทางสังคมหมอพื้นบ้านเป็นที่พึ่งพาอาศัยเป็นที่ปรึกษาของคนในชุมชนและมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้ให้อาสาสมัครชุมชนดูแลสุขภาพคนในชุมชน มีพิธีกรรมการไหว้ครู และหลังรักษาจะนำค่าครูไปทำบุญสังฆทาน การปฏิบัติตัวหมอพื้นบ้านจะมีการถือศีลและห้ามพูดโกหก ทำให้การรักษาแบบพื้นบ้านได้รับการยอมรับตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาควรมีการเผยแพร่ความรู้หมอพื้นบ้านให้ประชาชนได้รู้เพื่อส่งผลให้เกิดเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพ ขณะเดียวกันควร

นำความรู้และภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านเข้าสู่ระบบการศึกษา และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้หมอพื้นบ้านสามารถนำมาประยุกต์การรักษาควบคู่กับแพทย์แผนไทยในการรักษาผู้ป่วยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยขอขอบคุณหมอพื้นบ้าน หมอพิพัฒน์ กาลเขว่า หมอหวัด สุขจันทร์ หมอวัน ชันพันธ์ หมอภา สุขจันทร์ หมอบวน ขนวน หมอนิล สุขจันทร์ หมอเปลี่ยน สุขจันทร์ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสัมภาษณ์ ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดี และขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ให้อุปหนุนหนุนการวิจัยในครั้งนี้และอำนวยความสะดวกในทุกด้าน

References

1. Banyat S. Kui ethnic Languages and legends. Journal of humanities and Social Sciences Mahasarakrm University. 2017. (in Thai)
2. Patthira P. Processes for transferring folk medicine healers' wisdom about the use of herbs for treatment in communities of Loei province. Journal of humanities and Social Sciences loei University. 2018;52. (in Thai)
3. Thipwari S. local wisdom treatment of folk medicine men in Nakhon Ratchasima province. 2018;12:3 (in Thai)
4. Piyanuch Y. The study of folk wisdom in Ongkharak District, Nakhon Nayok Province. Faculty of Allied Health Sciences. Srinakharinwirot University; 2009. (in Thai)
5. Boonsri L. Wisdom of the folk doctor and Somnuai community. Isan Community Suan Sunandha Rajabhat University. 2011; Report No 53
6. Pornthip K. A study of folk medicine wisdom in Wang Nam Khiao district. Nakhon Ratchasima national academic conference and presentation; 2015 June 18-19; 2015. (in Thai)